

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР

3 ЖИЛД, 6 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

ТОМ 3, НОМЕР 6

LOOK TO THE PAST

VOLUME 3, ISSUE 6

ТОШКЕНТ-2020

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:
Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:
Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

"Ўтмишга назар" илмий журнали таҳририй маслаҳат кенгаши
редакционный совет научного журнала "Взгляд в прошлое"
Editorial board of the scientific journal Looking into the past

Кебадзе Мадонна
Доктор исторических наук, Телавский государственный университет, Грузия

Эргашева Юлдуз Алимовна
*Тарих фанлари доктори, профессор
Қариш муҳандислик-иқтисодиёт институти*

Бурдиашвили Майя
Доктор исторических наук, Телавский государственный университет, Грузия

Теймураз Ахалмосулишвили
профессор, Телавский государственный университет, Грузия

Кожакеева Ляззат Темировна
*тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика университети,
Қозоғистон Республикаси*

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат техника университети

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
*тарих фанлари доктори, профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети*

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор в.б., Ўзбекистон Миллий Университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор в.б., Ўзбекистон Миллий университети

Зияева Доно Хамидовна
*тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти*

Одилов Аброр Анварович
тарих фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Миллий университети

Аширов Адхам Азимбаевич
*тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти*

Ерметов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий университети

Агзамова Гулчехра Азизовна
*тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти*

Саипова Камола Давляталиевна
тарих фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Миллий университети

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори, Тошкент кимё - технология институти

Джоробекова Айнур Эшимбековна
*тарих фанлари номзоди, профессор, Ташқи ишлар вазирлиги қошидаги Дипломатия академияси,
Қозоғистон Республикаси*

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети доценти

Толипов Файзулла Саидович
*Тошкент давлат техника университети доценти,
тарих фанлари номзоди*

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1.Рафикжон Атаханов ФАРҒОНА ВОДИЙСИ ҚОРАҚАЛПОҚЛАРИДА АНЪАНАВИЙ ЧОРВАЧИЛИК ХЎЖАЛИГИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ (хўжалик-маданий анъаналар тавсифи ва таҳлили).....	4
2.Фахриддин Абдулбоқиев ФАРҒОНА ВОДИЙСИ АҲОЛИСИННИНГ ИШ БИЛАН БАНДЛИГИ ВА МАВЖУД МУАММОЛАР.....	10
3.Илхомжон Гуламов XIX АСР ОХИРИ ТУРКИСТОНДА АҲОЛИНИ РЎЙХАТГА ОЛИШ: ТАРИХ, ТАҲЛИЛ ВА ХУЛОСАЛАР.....	18
4.Дилшод Комолов ТУРКИСТОН АССРДА АНЪАНАВИЙ СУДЛАР ТРАНСФОРМАЦИЯСИ.....	24
5.Фазилат Нурметова ЎЗБЕКИСТОН-ЖАНУБИЙ КОРЕЯ ЎЗАРО АЛОҚАЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ (2000-2020 йиллар).....	31
6.Рислиғой Расулова ТУРКИСТОН ТАТАР ДИАСПОРАСИ МАСАЛАСИ ТАРИХШУНОСЛИГИГА БИР НАЗАР.....	37
7.Нилуфар Рахматова ЎЗБЕКИСТОНДА ТАДБИРКОРЛИК ВА УНДА ХОТИН -ҚИЗЛАРНИНГ ЎРНИ ВА РОЛИ ҲАҚИДА БАЪЗИ МУЛОҲАЗАЛАР.....	44
8.Дилшода Рўзиева ЯНГИЛАНАЁТГАН ЎЗБЕКИСТОН: ОИЛА МУСТАҲКАМЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА АЁЛ МАЪНАВИЯТИНИНГ ЎРНИ.....	50
9.Шавкатжон Тўланбоев ГЛОБАЛЛАШУВ ВА МАЪНАВИЙ ТАҲДИДЛАР МАСАЛАСИНИ ТАДҚИҚ ЭТИШНИНГ НАЗАРИЙ-МЕТОДОЛОГИК МУАММОЛАРИ.....	55
10.Бахтиёр Халмуратов, Мадина Бахриддинова МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ХУСУСИЙ МУЛКНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ ТИЗИМИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ.....	61
11.Солижон Қудратов ҚАДИМГИ ФАРҒОНА (ДОВОН) ПОДШОЛИГИ ТАРИХИГА ОИД АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР.....	68
12.Шахноза Холикулова ҚУЙИ ЗАРАФШОН ВОҲАСИ САНОАТ КОРХОНАЛАРИНИНГ АҲОЛИНИ ИЖТИМОИЙ ВА МАДАНИЙ ҲАЁТИГА ТАЪСИРИ.....	74

ЎТМИШГА НАЗАР ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ LOOK TO THE PAST

Бахтиёр Халмуратов,
Наманган давлат университети доценти в.б.,
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD).,
Мадина Бахриддинова,
Наманган давлат университети магистранти

МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ХУСУСИЙ МУЛКНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ ТИЗИМИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ

For citation: Bakhtiyor Khalmuratov, Madina Bakhriddonova. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PROTECTING SYSTEM OF PRIVATE PROPERTY IN UZBEKISTAN IN THE YEARS OF INDEPENDENCE. Look to the past. 2020, vol. 6, issue 3, pp.61-67

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9599-2020-6-10>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада мустақилликнинг дастлабки йилларида Ўзбекистонда давлат мулкни хусусийлаштириш жараёнлари, уни амалга ошириш механизмлари, хусусийлаштириш жараёнларининг мамлакат аҳолиси ижтимоий, иқтисодий ва маиший ҳаётига таъсири, хусусийлаштирилган корхоналарнинг аҳолини иш билан таъминлашдаги фаолияти таҳлил қилинган. Шунингдек, мақолада давлат мулкни хусусийлаштиришнинг ҳуқуқий асосларига ҳам эътибор берилган.

Калит сўзлар: давлат, сиёсат, жамият, иқтисодиёт, Ўзбекистон Республикаси, хусусий мулк, хусусийлаштириш жараёнлари, иқтисодий стратегия, ислохот, ишлаб чиқариш, тадбиркорлик, тамойил, бозор иқтисодиёти, корхоналар

Бахтиёр Халмуратов,
И.о. доцент Наманганского государственного университета,
доктор философии (PhD) по историческим наукам.,
Мадина Бахриддинова,
Магистрант Наманганского государственного университета

ПРОЦЕССЫ ПРИВАТИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СОБСТВЕННОСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ В ПЕРВЫЕ ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ, МЕХАНИЗМЫ ЕЕ РЕАЛИЗАЦИИ

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются процессы приватизации государственной собственности в Узбекистане в первые годы независимости, механизмы ее реализации, влияние приватизационных процессов на социальную, экономическую и бытовую жизнь населения, деятельность приватизированных предприятий в обеспечении населения работой. А также, в статье рассматриваются правовые основы приватизации государственного имущества.

Ключевые слова: государство, политика, общество, экономика, Республика Узбекистан, частная собственность, процессы приватизации, экономическая стратегия, реформа, производство, предприниматель, принцип, рыночная экономика, предприятия.

Bakhtiyor Khalmuratov,
Dotsent Namangan State University, doctor of philosophy (PhD),
on historical sciences.,
Madina Bakhriddonova,
Magistr of Namangan State University

FORMATION AND DEVELOPMENT OF PROTECTING SYSTEM OF PRIVATE PROPERTY IN UZBEKISTAN IN THE YEARS OF INDEPENDENCE

ABSTRACT

In the article the process of privatization of state property in Uzbekistan in the first years of independence, mechanisms of carrying out it, the influence of privatization processes on the social, economical life of the population and the activities of the privatized organizations in providing the population with work are analyzed. Also, legal basis of privatizing the state property are focused on.

Index Terms: State, policy, society, economy, The Republic of Uzbekistan, private property, the processes of privatization, economical strategy, reformation, manufacturing, business, principle, market economy, enterprises.

1. Долзарблиги:

Инсоният тарихи давлат мулкни оммавий равишда хусусийлаштириш ҳодисасини эндигина собиқ Иттифоқ таркибидан ажралиб чиққан мамлакатларда амалга оширилаётган ишлар мисолида кўрмоқда. Маълумки, кишлоқ тараққиёти ер юзининг барча мамлакатлари ва минтақаларида турли даврларда, турли ҳолатларда юз бергани билан шаклан ва мазмунан айна бир хил тартибда амалга ошган. Жумладан, мулкчилик, мулкка муносабат жамият табиий тараққиётининг ва кишилар дунёқараши ҳамда эҳтиёжларининг маҳсули сифатида шаклланган. Хусусий мулк ҳажми ва миқдоридан қатъий назар жамият фуқароси яшаш ҳуқуқининг қонуний ифодаси, мулкка эгалик эса, турмуш тарзининг маънавий-ҳуқуқий кафолати бўлиб қолаверган. Кўп ҳолларда у фан-техника тараққиёти, маданий раванқ ва бошқа ижтимоий-сиёсий омиллар таъсирида қисман шаклини, миқёси ва кўламини такомиллаштирган, мазмунан эса ўз моҳиятини йўқотмаган.

Дарвоқе, инсоният тарихи хусусий мулкни зўравонлик ва тазйиқ билан давлат тасарруфига олиш ҳодисасини ҳам кўрган. XX асрнинг бошларида юз берган ва биз 73 йил мобайнида ўзимизни ўзимиз алдаб, қуюшқонга сиқмайдиган дабдабалар билан байрам қилиб келган қонли Октябрь инқилоби ана шундай ғайриинсоний ҳодисани амалга оширган эди. Одамларнинг асрлар мобайнида мисқоллаб териб тўплаган моддий ва маънавий бойликларини бир тўполон билан давлат мулкига, кишиларни эса меҳнат воситасига, ишлаб чиқарувчи кучларга айлантириб қўйди.

Мана энди инсон ҳақ-ҳуқуқлари тўла тикланган ва ҳар томонлама кафолатланган жамият қураётган бир пайтимизда яқин ўтмишимиз асоратларидан қутулиш анча қийин кечмоқда. Ҳар бир кишининг ўз яратувчилик қобилиятини кўрсата олиш, тадбиркорлик ва хусусий мулкни ривожлантириш асосида меҳнатга муносабатни тубдан ўзгартириш, кишилар онгида ўрнашиб қолган боқимандалик иллатларига барҳам бериш анча вақт талаб этмоқда. Бу чинакамига онгимиз ва тушунчаларимиз орқали юз бераётган маънавий-руҳий янгилашниш жараёнидир.

2. Методлар ва ўрганилганлик даражаси:

Мақола умум қабул қилинган тарихий методлар: тарихийлик, қиёсий-манتيқий таҳлил, кетма-кетлик, ҳолислик тамойиллари асосида ёритилган. Унда мустақиллик

йилларида Ўзбекистонда хусусий мулкни ҳимоя қилиш тизимининг шаклланиши ва ривожланиши таҳлил қилинган.

3. Тадқиқот натижалари:

Маълумки, ҳар қандай ислоҳот, агар у одамлар ҳаётини яхшилашдан иборат пировард натижага қаратилмаса, ундай ислоҳотлар кераксиздир. Шунинг учун ҳам Ўзбекистондаги амалга ошириладиган туб ислоҳотлар ҳар томонлама барқарорликни таъминлашга, ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётига асосланган ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамиятини бунёд этишга қаратилган. Мустақиллик йилларида мамлакат ҳукуматининг иқтисодий стратегияси асосан энг муҳим уч вазифани ҳал этишга йўналтирилди:

1. Ишлаб чиқаришнинг пасайишини тўхтатиш.
2. Иқтисодий юксалишнинг асоси сифатида макроиқтисодий барқарор-ликка эришиш.
3. Барқарор иқтисодий ривожланиш учун шарт-шароит яратиш [1: Б. 144].

Жаҳон амалиёти шуни кўрсатадики, хусусийлаштириш бу иқтисодий ислоҳотларнинг тамал тошидир. Бошқа ёш мустақил давлатлардан фарқли ўлароқ Ўзбекистонда ўтиш даврида хусусийлаштиришни ваучерсиз амалга оширишга қарор қилинди. Хусусийлаштириш жараёнини ташкил этиш ва унга раҳбарлик қилиш учун 1992 йил февралда Давлат мулкни бошқариш ва хусусийлаштириш Давлат қўмитаси таъсис қилинди. 1994 йилда унинг функциялари ўзгартирилиб, у Давлат мулкни бошқариш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат қўмитаси деб атала бошланди. Ушбу давлат қўмитаси мақомининг ўзгариши муҳим аҳамиятга эга бўлди, зеро у хусусийлаштиришнинг иккита ғоят муҳим вазифасини бажарар эди.

Ўзбекистон ваучер тизимидан воз кечгани учунгина эмас, балки хусусийлаштиришдан тушган барча маблағлар тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш учун берилиши жиҳатидан ҳам ўзига хос, ўз йўлига эга бўлган давлат сифатида кўзга ташланди. Унинг тажрибалари жаҳон ҳамжамияти диққатини ўзига тортди.

Яна шуни айтиш лозимки, тадбиркорликни ривожлантиришнинг ҳуқуқий асосини вужудга келтириш қонунлар мажмуини яратишни ташкил қилишни уюштириш учун Олий Мажлис таркибида янги иқтисодий ислоҳотлар ва тадбиркорликни ривожлантириш қўмитаси тузилди.

Ўзбекистонда кўп укладли, давлат мулкни хусусийлаштириш 1990 йилдаёқ ҳукумат тавсияси асосида маҳаллий саноатда 3 та хусусий корхона ташкил қилиниши билан белгиланган эди. Самарқанддаги уй меҳнатига асосланган хусусий фабрика ҳиссадорлик жамиятига айланди, Сирдарё шойи тўқиш фабрикаси ва бошқа қатор корхоналар ижарага ўтиб ишлаб бошлади. Бу ерда тўпланган дастлабки тажрибалар кейинчалик давлат мулкни хусусийлаштиришда ҳисобга олинди, ундан самарали фойдаланилди.

Шу боис давлат мулкни хусусийлаштиришнинг Биринчи Президентимиз И. Каримов томонидан ишлаб чиқилган тамойиллари энг аввало ўзининг маҳаллий хусусиятларини ва талабларини ҳисобга олганлиги, таг-заминли ва асослиги, айни пайтда ҳозирги замон илғор тажрибаларига мос келиши билан алоҳида ажралиб туришлигига эътибор қаратиш лозим.

Биринчидан, хусусийлаштириш қандайдир кишилар ёки маълум мафкура манфаати учун хизмат қилмаслиги лозим, чунки хусусийлаштириш энг аввало, мамлакат миқёсида амалга ошириладиган ислоҳотлар мантиқига мос бўлмоғи керак эди. Ўзбекистонда “давлат – бош ислоҳотчи” тамойили амалга оширилган экан, унинг хусусийлаштиришни ўзи бошқариб бориши кўзда тутилди. Шунинг учун Ўзбекистонда чек воситаси билан хусусийлаштириш ғоясидан воз кечилди. Бу борадаги муҳим хулоса шундан иборат бўлдики, давлат мол-мулки фақат янги мулкдорга сотиш йўли билангина мулкчиликнинг бошқа шаклига айлантирила бошланди.

Иккинчи тамойил шундан иборат бўлдики, хусусийлаштиришга дастурий ёндашувни таъминлаш ва уни босқичма-босқич амалга ошириш лозим эди. Шунинг учун 1991 йил 18 ноябрда Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг VIII сессиясида мулкни “Давлат

тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш тўғрисида”ги Қонун қабул қилинди. Унга кўра, мулкчилик шакллари ўзгартириш соҳасидаги ишлар республика ҳамда ҳудудий мақсадга босқичма-босқич ишлаб чиқиладиган ва тасдиқланадиган махсус дастурлар асосида амалга оширилиши қатъий белгилаб қўйилди.

Албатта, бу қоида ҳар бир янги босқич учун устувор йўналишларни белгилаш имконини беради. Масалан, дастлабки босқич хусусийлаштириш жараёни умумий уй-жой фондини, савдо, маҳаллий саноат, хизмат кўрсатиш корхоналарини ҳамда қишлоқ хўжалик маҳсулотларини тайёрлаш тизимини, хуллас “кичик хусусийлаштириш” жараёнини камраб олди. Фикримиз исботи учун куйидаги рақамларга мурожаат қилайлик. 1992–1993 йилларда 28 минг 846 юридик шахс 53 минг 902 та хусусий объект эгаси бўлди. Бу жараён вақт ўтгани сайин кўпая борди. 1994 йилда 9744, 1995 йилда 8584 та, 1996 йилнинг биринчи ярмида 933 та юридик шахс хусусий объектлар эгаси бўлди [2: С. 86.].

Юқорида қайд этилганидек, биринчи босқич (1992–1993)да бир миллионга квартира хусусийлаштирилди ёки Ўзбекистон шаҳарларидаги ҳар бир оилада ўртача 4,7 киши бўлса, қарийб 5 миллионга яқин киши биргина квартиралар хусусийлаштирилиши эвазига мулкдорга айланди.

1994 йил 21 январда қабул қилинган “Иқтисодий ислоҳотларни чуқурлаштириш чоратадбирлари тўғрисида”ги ва 1994 йил 16 мартда қабул қилинган “Мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш жараёнини янада ривожлантиришнинг устувор йўналишлари тўғрисида”ги Президент Фармонлари хусусийлаштириш жараёнини яна ҳам янги поғонага кўтариш, уни сифат жиҳатидан яхшилаш имконини берди.

Қабул қилинган қарорларга мувофиқ, янги босқичда корхоналарни очик турдаги ҳиссадорлик жамиятларига айлантириш, ушбу жараёнга аҳолини ва чет эллик инвесторларни кенгроқ жалб қилиш жараёнини авж олдириш вазифаси қўйилди. Қимматли қоғозлар ва кўчмас мулк бозорини ташкил этиш учун асос яратилди. Давлат мулкни сотиш бўйича кимошди савдолари ва танловлари ўтказиладиган бўлди.

Хусусийлаштириш борасидаги барча ишлар изчил ва мунтазам олиб борила бошланди. Ҳозиргача мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштиришга доир 20 дан ортиқ давлат Дастури қабул қилинди. Аниқроғи, бу Дастурларга мувофиқ халқ хўжалигидаги барча соҳа тармоқларини оммавий хусусийлаштириш учун имкон яратилди, бу борадаги чеклашлар олиб ташланди. Масалан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси 1994 йил 29 мартда тасдиқлаган Давлат Дастурига мувофиқ шу йилнинг ўзида 5 минг 127 объект хусусийлаштирилди. Бундан ташқари, кўшимча тарзда дастурга кирмаган 4 минг 617 объект ҳам ҳақиқий эгасини топди. Хусусий тадбиркорлар 57 та консерва цехини, 120 та ғишт заводини, 92 та тўқувчилик цехини сотиб олди. Қишлоқ хўжалигида эса бутун боғларнинг ярмидан ортиғи, узумзорларнинг 40 фоизи хусусий фойдаланиш учун берилди. Дехқон хўжаликлари учун 193 минг гектар ер ажратиб берилиб, 7 минг дехқон хўжалиги пайдо бўлди. 1994 йил охирига келиб улар сони 14, 2 мингтага етди.

1995 йили халқ хўжалигида оммавий хусусийлаштиришлар даври бўлиб, йирик корхоналар ҳам давлат ихтиёридан чиқарила бошланди. Шу йили машинасозлик комплексига қарашли 89 корхона, 81 та ёқилғи-энергетика, 55 та қурилиш индустриясига қарашли, 114 та таранспрот, 68 уй-жой-коммунал хўжалиги, 229 қайта ишлаш корхонаси ва 291 та қурилиш билан боғлиқ объектлар хусусийлаштирилди.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1996 йил 25 июлда қуни бўлиб ўтган йиғилишида хусусийлаштириш жараёнларини янада такомиллаштиришга эътибор берилар экан: “Хусусийлаштириш жараёни чуқурлашди ва кенгайди. У сифат жиҳатидан янгича аҳамият касб этганини ҳам қайд этиш лозим”, деб таъкидланди. Дарҳақиқат, мустақилликнинг дастлабки йилларида асосий эътибор масаланинг миқдор кўрсаткичларига, яъни қанча корхона мулк шаклини ўзгартирганига қаратилган бўлса, бугунги кунда хусусийлаштиришнинг сифат кўрсаткичлари асосий мезон бўлиб қолди [3:В.182].

Мустақилликнинг ўтган даврида хусусий корхоналар сони 7,5 мингтадан 19 минг 300 тага етди. Биргина 1996 йилнинг ўзида кичик ва хусусий корхоналар сони 19 минг 100 тага

кўпайди. 1997 йилнинг 1 январига келиб улар сони 100 мингтага етди. 1997 йил 1 январига келиб аксарият корхоналар хусусийлаштирилди. Агар 1993 йилда жами корхоналарнинг 39,4 фоиздан ортиғи давлатга тегишли бўлмаган корхона бўлса, 1994 йилда бу кўрсаткич 57,7 фоизга, бугунга келиб эса 82,7 фоизга етди [4: Б. 94].

Агар 1993 йилда халқ хўжалигида банд бўлган аҳолининг 48 фоизи нодавлат секторида ишлаган бўлса, айти пайтда уларнинг 70 фоизи мазкур секторда фаолият кўрсатмоқда. Ҳозирги кунда саноат маҳсулоти ҳажмининг ярмидан кўпи, қишлоқ хўжалик маҳсулотининг 97 фоизи, чакана товар оборотининг 94 фоизи, пудрат ишларининг 61 фоизи нодавлат сектори ҳиссасига тўғри келади.

Ҳозирги кунда республикада нодавлат мулкнинг ҳар хил шакллари ривожлантириш учун барча зарур ҳуқуқий шарт-шароитлар яратилган. Бу хусусда анчагина ишлар ҳам қилинди. Шу кунда етиштирилаётган қишлоқ хўжалиги маҳсулотининг 98 фоиздан ортиғи, чакана товар айланишининг 100 фоизи, саноат маҳсулотининг қарийб 60 фоиздан ортиғи нодавлат секторига тўғри келади. Меҳнатга лаёқатли барча аҳолининг 71 фоиздан ортиғи нодавлат секторида банд. Аҳолининг аксарият қисми турар жой соҳиби ҳисобланади, уларнинг кўплари корхоналар акцияларини сотиб олиб, улар мулкига эгалик қилмоқда.

Кичик ва хусусий бизнес фаол ривожланди. Рўйхатдан ўтган кичик ва хусусий корхоналар сони 1999 йил 1 июнга келиб 160,1 минг бирликка етди, бу эса республика ҳудудидаги юридик шахслар умумий сонининг 89 фоизини ташкил қилади. 260 мингдан ортиқ республика фуқароси яқка тартибдаги тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланмоқда. Яқка тартибдаги тадбиркорлар сони 1,4 баробар, фермер хўжаликлари сони учдан бир ҳисобида кўпайди. Аммо ҳақиқий мулкдорлар синфини шакллантириш жараёни ҳали яқун топганича йўқ. Хусусий сектор, кичик бизнес иқтисодий ва ижтимоий ривожланишнинг фаол ҳаракатлантирувчи кучига айланганича йўқ. Шунинг учун яқин йиллар ичида мулкчилик муносабатларини янада чуқурлаштириш, мулкдор ҳуқуқларини амалга ошириш ва ҳимоялаш учун янада кучлироқ қафолатларни яратиш бўйича кенг кўламли дастурни амалга ошириш керак бўлади.

Биринчи Президентимиз И. Каримов ўзининг “Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида” номли китобида ёзганидек, “Мулкчилик масаласини ҳал қилиш бозорни вужудга келтиришга қаратилган бутун тадбирлар тизимининг тамал тоши бўлиб хизмат қилади... Худди шу масалани ҳал қилиш билан янги жамият, янги иқтисодий муносабатлар пойдеворига биринчи ғишт кўйилди. Ушбу масаланинг давр талабларига мувофиқ муваффақиятли ҳал этилиши республикаимиз иқтисодиётини жаҳондаги ривожланган мамлакатлар билан бир қаторга қўядиган асосий омилдир” [5:Б.112].

Дарҳақиқат, кейинги беш йил давомида амалга оширилган ишларни таҳлил қилиб, шуни айтиш мумкинки, Ўзбекистонда мулкчилик ҳуқуқи иқтисодий ўзгаришларнинг асосини ташкил қилади. Шунинг учун ҳам Ўзбекистонда мулкдор ҳуқуқи қонун билан тан олинди ва ҳимоя қилинмоқда.

Ўзбекистонда бозор муносабатларини ривожлантиришга қаратилган иқтисодиётнинг асосини турли шакллардаги мулкчилик ташкил этиши Ўзбекистон Республикаси Конституциясида аниқ белгилаб берилди.

Юқорида келтирилган мисоллардан маълумки, хусусийлаштириш жараёни табиий суръатда жамиятда мулкдорлар синфини шакллантиришга олиб келди. Бу борада кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш мулкдорларни вужудга келтиришда муҳим аҳамият касб этади. Бу биринчи шарт. Мулкдорлар синфини шакллантиришнинг иккинчи омили бу қимматбаҳо қоғозлар бозорини ривожлантиришдир. Бироқ, яқин вақтларга қадар бу борада зарур шарт-шароит ҳам яратилмаган эди. Шунга кўра, Олий Мажлис мулкдорлар синфини шакллантиришнинг ҳуқуқий асосларини яратиш мақсадида 1996 йил 25 апрелда “Акциядорлар жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ҳақида», ҳамда «қимматли қоғозлар бозорининг фаолият кўрсатиш механизми тўғрисида» қонунлар қабул қилди [6:Б.48.].

1996 йилнинг биринчи ярмида акциялар сотувидан 1,7 миллиард сўм маблағ тушди, бу кўрсаткич 1995 йилдагига нисбатан 15,6 марта кўп бўлди. Умуман, 1992–1996 йилларда давлат мулки объектларини хусусийлаштириш туфайли 1 миллион 74 минг киши турар жой эгаси, 2 миллион киши халқ хўжалигининг барча тармоқларида хусусийлаштирилган корхоналар акциялари, пайларининг эгалари; қишлоқ жойларида эса, 3 миллион киши ёрдамчи хўжалик, 19 минг киши кўчмас мулк эгаси бўлиб қолдилар. Бу рақамлар, шубҳасиз жамиятда мулкдорлар синфи шакллантирилганини яққол кўрсатади.

4.Хулосалар:

Туб ислохотлар Ўзбекистонда табиатига кўра соф, сиёсий, ҳуқуқий ёки иқтисодий моҳиятини йўқотмаган ҳолда маънавий, руҳий-ахлоқий қадрият даражасига кўтарилганлиги сабабли мамлакатнинг ҳам, барча фуқароларнинг ҳам ҳаётида мукамал, етук ҳодиса сифатида из қолдирмоқда. Иқтисодий ислохотларнинг маънавий мазмуни тобора чуқурлашмоқда.

Тан олиш лозимки, ҳаётимизда кейинги йилларда муайян муаммолар, камчиликлар, хатолар ҳам тўпланиб қолган эди. Булар ҳақида муҳтарам Юртбошимиз куюнчаклик билан фикр билдирмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Халқ қабулхоналари ҳамда виртуал қабулхонаси фаолияти ҳам бунга яққол далилдир. “Виртуал қабулхона ва Халқ қабулхоналари, – дейди Шавкат Мирзиёев, – ўз фаолиятини бошлагандан буён ўтган давр мобайнида мамлакатимиз бўйича қарийб 890 мингга яқин фуқаро ариза билан мурожаат қилган. Ушбу мурожаатларнинг 93 фоизи ўрганилиб, тегишли жавоб қайтарилди. Мурожаатларнинг қолган қисми эса, айти пайтда, мутахассислар томонидан кўриб чиқилмоқда. Алоҳида таъкидлаш зарурки, фуқароларимиздан келиб тушаётган мурожаатларнинг қарийб 80–90 фоизи асосли ва ўринли бўлиб, улар йиллар давомида эътибор қаратилмасдан, тўпланиб қолган муаммолар эканини таҳлиллар кўрсатмоқда” [7:Б.3].

Бундай муаммолар ижтимоий, иқтисодий, маънавий-мафкуравий ҳаётимизнинг барча жабҳаларида мавжуд бўлиб, уларни ҳал этиш жамиятимиздан катта сафарбарликни талаб этади. Муҳтарам Президентимизнинг давлат мустақиллигининг йигирма олти йиллик байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш тўғрисидаги қарорида мавжуд муаммоларни бартараф этиш, мамлакатимиз ва халқимиз фаровонлигини янада оширишнинг йўллари кўрсатиб берилди. Бу 5 та тамойил ва ғояларда ўз мужассамини топди.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Файзуллаев Т., Саримсоқов А. Мустақил Ўзбекистоннинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши. Ўқув-услубий қўлланма. – Наманган, 2012. – Б. 144 (Fayzullaev T., Sarimsoqov A. Socio-economic development of independent Uzbekistan. Educational-methodical manual. - Namangan, 2012. - P.144).

2. Тухлиев Н., Таксанов А. Национальная экономическая модель Узбекистана. – Ташкент: Ўқитувчи, 2000. – С. 86 (Tuxliev N., Taksanov A. Natsionalnaya ekonomicheskaya model of Uzbekistan. - Tashkent: Teacher, 2000. - P. 86).

3. Jo`rayev N., Fayzullayev T. Mustaqil O`zbekiston tarixi. – Toshkent, 2009. – B. 182 (Jo`rayev N., Fayzullayev T. History of independent Uzbekistan. - Tashkent, 2009. - P. 182).

4. Фуломов С., Убайдуллаев Р., Ахмедов Э. Мустақил Ўзбекистон. – Тошкент: Меҳнат, 2001. – Б. 94 (Gulomov S., Ubaydullaev R., Ahmedov E. Independent Uzbekistan. - Tashkent: Mehnat, 2001. - P. 94).

5. Каримов И. А. Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида. – Тошкент: Ўзбекистон, 1995. – Б. 112 (Karimov I. A. Uzbekistan on the path of deepening economic reforms. - Tashkent: Uzbekistan, 1995. - P. 112).

6. Гафарали М. С., Касаев А. Г. Ривожланишнинг ўзбек модели: тинчлик ва барқарорлик тараққиёт асоси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2000. – Б. 48 (Gafarali M. S., Kasaev A.

G. The Uzbek model of development: peace and stability are the basis of development. - Tashkent: Uzbekistan, 2000. - P. 48).

7. Халқ сўзи. 2017 йил 16 июнь. – Б. 3 (The word of the people. June 16, 2017. - P. 3).

ЎТМИШГА НАЗАР

3 ЖИЛД, 6 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

ТОМ 3, НОМЕР 6

LOOK TO THE PAST

VOLUME 3, ISSUE 6

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000